

CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL FORMELOR RĂSPUNDERII JURIDICE

A. CERCHEZ,
avocat

SUMMARY

In this article we have tried to identify those studies designed to outline the relationship between liability and its various forms branch, given the great practical importance of these legal institutions. Legal liability has aroused great interest in all sciences branch, since the liability ends any legal issue, grantând optimization opdinii law Respecting and encouraging attitude of the law.

Identifying facets generated a real liability jurisdictions in legal literature lately in the context of ongoing reconfiguration of social reality and recent transformations in terms of legislation.

Keywords: legal liability, forms of legal liability, responsibility, liability, damages property, criminal liability

REZUMAT

În prezentul articol am încercat să identificăm acele studii menite să contureze legătura dintre răspunderea juridică și diferitele ei forme ramurale, având în vedere importanța practică deosebită a acestor instituții juridice. Răspunderea juridică a suscitat un real interes pentru toate științele de ramură, întrucât cu răspunderea juridică se finalizează orice problemă juridică, grantând optimizarea opdinii de drept și încurajând atitudinea de respectare a legii.

Identificarea fațetelor răspunderii juridice a generat un real interes în literatura juridică, în ultimul timp, în contextul reconfigurării continue a realității sociale și transformărilor recente, sub aspect legislativ.

Cuvinte cheie: răspundere juridică, forme ale răspunderii juridice, responsabilitate, răspundere civilă, răspundere materială, răspundere penală.

Introducere. În contextul evoluției societății și implicit a dreptului, cercetarea științifică dedicată unor instituții fundamentale de drept precum răspunderea juridică, în general și formele acesteia, în special este esențială și actuală grație plurivalenței acestor fenomene juridice.

Conceptul de răspundere juridică odată consacrat în circuitul științific și legislativ, aproximativ la mijlocul sec. XX-lea, a suscitat un interes perpetuu din partea cercetătorilor din întreaga lume, interes materializat în apariția unui număr impresionant de studii și lucrări, atât în cadrul teoriei generale a dreptului, dar și în cadrul științelor juridice de ramură, care tind la identificarea formelor, condițiile, conținutului și principiilor răspunderii juridice.

În prezenta lucrare am realizat un prim studiu amplu a unui aspect al răspunderii juridice, la fel de actual și complex ca și însăși instituția răspunderii juridice, respectiv formele răspunderii juridice în dreptul intern, în vederea determinării conceptului de formă a răspunderii juridice și identificării locului formelor răspunderii juridice în sistemul de drept al răspunderii juridice.

Dreptul este un fenomen aflat în strânsă legătură cu viața socială, dispunând de finalități plurivalente la nivel macro și micro so-

cial, privind asigurarea coerenței, funcționalității și autoreglării sistemului social, în rezolvarea conflictelor relațiilor interumane, în ocrotirea și promovarea valorilor sociale, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, evoluția dreptului fiind indispensabil legată de evoluția omenirii. În dinamica realităților societății contemporane, dreptul, cel care exprimă exigențele structurilor sociale, în vederea realizării unui echilibru social, dar și instituțiile dreptului sunt provocate, în mod inevitabil, la schimbare prin adaptarea vechi-

lor instituții, concepte și principii la noile imperative ale societății.

Metode aplicate și materiale utilizate. Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodei construcției abstracte, a interpretării logice a normelor de drept, etc. Materialul științific folosit în vederea realizării prezentului studiu provine din lucrări științifice, studii documentare, dar și din alte surse.

Rezultatele obținute și discuții. Răspunderea juridică, în general și formele acesteia, în special, reprezintă instituții esențiale ale dreptului, supuse unui continuu proces evolutiv, în contextul evoluției societății, în ansamblu, impunându-se astfel adaptarea răspunderii juridice dar și a formelor acesteia noilor exigențe decurgând din evoluția societății.

Opinăm în sensul că, în contextul evoluției continue a societății, formele răspunderii juridice sunt chemate să evolueze și să se redescopere odată cu societatea, studiul formelor răspunderii juridice fiind actual, important și provocator.

Problema formelor răspunderii

juridice este actuală atât în România, stat aflat în faza consolidării democratice, cât și în Republica Moldova, stat aflat în faza stabilizării democratice, după ce a demarat un șir de reforme cu caracter liberalizator, ca premise de bază pentru inițierea procesului de democratizare a societății.

Răspunderea juridică, dar și formele ramurale sub care se manifestă sunt într-o permanentă dezvoltare, atât din punct de vedere practic, dar și din punct de vedere teoretic.

Pentru a expune situația existentă în domeniul cercetărilor dedicate acestui subiect vom prezenta sursele bibliografice relevante din domeniul teoriei generale a dreptului, dar și din domeniile de ramură, fără a face abstracție de unele surse de origine filosofică. Sursele bibliografice relative la răspunderea juridică, în general și formele acesteia, în special, sunt numeroase, diverse și relevante. Alegerea surselor bibliografice a avut ca premisă exigența de a identifica acele studii menite să contureze legătura dintre răspunderea juridică și diferitele ei forme ramurale, în vederea identificării conceptelor de răspundere juridică și forme ale răspunderii juridice, dar și a locului formelor răspunderii juridice în sistemul de drept al răspunderii juridice.

Relativ la răspunderea juridică, ca formă a răspunderii sociale, am identificat numeroase surse bibliografice, primele izvoare care au făcut trimitere la acest fenomen fiind de inspirație filosofică. Evidențierea tabloului actual în domeniul studiului fenomenului ce ne interesează, în prezentul lucrare, reclamă trecerea în revistă a filosofilor care au abordat, direct sau indirect, problema răspunderii juridice precum Platon, Aristotel, Toma de Aquino, Spinoza, Leibniz, Rousseau, Kant, Hegel, Marx, Socrate, Cicero, Machiavel-

li, Thomas Hobbes, John Lock, Charles Louis de Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau etc. Acești iluștri filosofi, analizând dreptul, au reliefat impactul consecințelor nesocotirii reglementărilor legale.

Platon, autorul vestitelor *Dialoguri* și al *Legilor* dar și fondatorul teoriei prevenției generale și particulare, a instituit principiul conform căruia nimeni nu trebuie să rămână nepedepsit pentru încălcarea legii, indiferent de natura consecințelor faptei sale. Celebrul filosof antic profilează ideea prevenției particulare, prin afirmarea convingerii că cel care greșește trebuie să fie pedepsit tocmai „pentru a împiedica răul nedreptății să devină cronic și să facă sufletul perfid și de nevindecat”. Platon conturează și ideea prevenției generale, statuând în sensul că „porice persoană pedepsită pe drept trebuie să se îndrepte și să profite de pe urma pedepsei sau să servească de exemplu pentru ceilalți, în așa fel încât aceia, văzând ce-a pățit ea, să se rteamă și să se îndrepte”. Același gânditor, aprofundând, în *Legile* această teorie, prin excluderea răzbnării în aplicarea pedepsei, a conturat și funcțiile răspunderii juridice: preventivă, reparatorie și educativă, afirmând că „nu pentru a plăti greșeala făcută –pentru că cea ce a fost făcut nu mai poate să fie refăcut- ci pentru ca în viitor vinovatul și cei care îl văd pedepsit să urască sincer nedreptatea și să se elibereze pe cât posibil de această slăbiciune”.

Aristotel, cel mai original discipol al lui Platon, fără a dezvolta o teorie a prevenției particulare și generale, oferă o abordare diferită a răspunderii juridice, pedepsele fiind „uneori remediu” în opinia acestui mare gânditor antic. În viziunea lui Aristotel, pedepsele au, în primul rând, un rol educativ fiind menite să determine, prin presiunea de natură psihologică exer-

citată, conduita corectă. Același filosof accentuează importanța despăgubirilor în toate cazurile în care „crima are sensul de pagubă, care trebuie și poate să fie răscum-părată după principiile dreptății corective. Pedepsa o sancțiune suplimentară, despăgubirea primează”.

Filosofi și jurisconșulți străluciți precum Montesquieu, Beccaria, Hobbes și Grotius, Fichte și Blackstone, au consacrat principiul legalității incriminării, afirmând că dreptul de a sancționa sau dreptul la apărare a fost cedat de către beneficiarii acestuia puterii sociale, dreptul de a sancționa legile fiind un real pact social.

Grotius, identifică, în opera sa, principiile răspunderii, menite să guverneze dreptul, în ansamblul său: 1) *alieni abstinentia* (respectarea a tot ce apar ține altuia); 2) *promissorum implemendorum obligatio* (respectarea angajamentelor asumate); 3) *damni culpa dati reparatio* (repararea daunelor pricinuite altora); 4) *poene inter homines meritum* (pedepsă echitabilă celor care încalcă aceste principii). Principiile care se impun a fi respectate în aplicarea răspunderii juridice, preluate de către doctrina penală modernă au fost reliefate și de către întemeietorul doctrinei clasice a dreptului penal, Beccaria.

Kant a reliefat importanța principiului proporționalității dintre infracțiune și pedepsă, statuând sistemul justiției absolute în *Principiile metafizice ale dreptului*, în virtutea căruia legitimitatea pedepsei rezidă din dreptatea ei, iar scopul pedepsei constă în instaurarea egalității prin pedepsirea vinovatului. Pentru Kant dreptul constă în coexistența libertăților, în respectul libertății altora.

Actualmente, în literatura de specialitate, răspunderea juridică, privită în ansamblu sau ca o categorie generală a dreptului a

fost rar abordată [3, p.419]. În schimb, numeroși autori au studiat răspunderea juridică, privită ca o categorie de ramură proprie dreptului civil [1, p.18], dreptului penal [6, p.133], dreptului administrativ, dreptului mediului, dreptului constituțional, dreptului internațional sau dreptului muncii [4, p.214]. Recent, în contextul evoluției relațiilor sociale, cercetările științifice au decelat noi forme ale răspunderii juridice.

Răspunderea juridică, în general și formele răspunderii juridice, în special, au constituit, de-a lungul timpului, subiect de studiu pentru diverși autori, abordările fiind deseori diferite, cotinuând sa se contureze noi opinii relative la aceste fenomene juridice, astfel încât tema abordată în prezentul studiu este în permanență actuală.

Cercetând fenomenul răspunderii juridice am identificat existența unei lacune generată de lipsa unor lucrări destinate studiului exclusiv al formelor răspunderii juridice și sintetizarea rezultatelor într-un studiu unic. Există și cercetători care tratează, într-o manieră dispersată, problemele abordate în studiul nostru, fără a analiza aceste fenomene juridice, în complexitatea lor.

Actualmente, sub aspect conceptual, în literatura de specialitate autohtonă, formele răspunderii juridice sunt desemnate atât prin sintagma clasică „formele răspunderii juridice”, dar și prin sintagma „specii ale răspunderii juridice” [5, p. 123] sau „felurile răspunderii juridice” și „manifestările răspunderii juridice” [7, p. 379-380]. În doctrina din Republica Moldova, Profesorul Avornic [2, p. 297] utilizează și locuțiunea de „modalități ale răspunderii juridice”, pentru a desemna formele răspunderii juridice.

Studiind problematica răspun-

derii juridice și a formelor acesteia, am constatat că, actualmente, există o insuficientă abordare a formelor răspunderii juridice. Fenomenele juridice relative la problematica prezentată, lipsite de o interpretare omogenă în doctrină, reclamă un studiu aprofundat, orientat spre identificarea esenței juridice a răspunderii juridice și a formelor ei de manifestare, configurarea unui tablou polivalent al relizării acestora și armonizarea lor la exigențele actuale, conformarea normelor materiale și procesuale, contribuind astfel la îmbunătățirea procesului de reglementare juridică a fenomenului studiat.

Evident, nu contestăm și nu abstractizăm numeroasele articole științifice, studii sau lucrări care tratează formele concrete ale răspunderii juridice. Am constatat însă ca toate aceste articole științifice, studii sau lucrări care abordează formele răspunderii juridice prin nominalizarea sau interpretarea acestora nu se depășesc limitele comune consacrate de cei interesați acest fenomen juridic, motiv pentru care apreciem ca fiind utilă devansarea acestor bariere clasice și conturarea unui studiu amplu menit să reflecte dincolo de clasificarea formelor răspunderii juridice, structura, esența și funcțiile tuturor formelor răspunderii juridice.

Răspunderea juridică, în ansamblu, dar și formele ei de manifestare au fost studiate, de-a lungul timpului, de numeroși autori francezi precum H. Lalou, R. Savatier, Planiol, Comte, Fortis, Vinez, Carbonnier, Bergel, cotinuuând cu autorii germani precum, G. Haney, Wagner, R. von Ihering, G. Elineck, H. Kelsen, D. Frank, E. Stein, sau cu autorii italieni și ruși precum R. Panain, Al. Levi, S. N. Bratusi, L. G. Vostrikova, O. S. Joffe, V. V. Petrov,

M. L. Peatov, E. A. Suhanov, R. O. Halfina, K. Matveev, A. N. Trainin, D. M. Ghenkin, V. B. Malinin, dar și cu cei maghiari N. Laszlo etc

În scopul reflectării situației actuale în domeniu de cercetare a fenomenului, obiect al prezentului studiu, nu putem trece cu vederea filosofii care, direct sau indirect, au atins și problema răspunderii juridice, precum Platon, Aristotel, Toma de Aquino, Hobbes, Locke, Spinoza, Leibniz, Rousseau, Kant, Hegel, Marx, Socrate, Cicero, Machiavelli, Thomas Hobbes, John Lock, Charles Louis de Montesquieu, Jean- Jacques Rousseau etc.

Reprezentanți de seamă ai doctrinei juridice autohtone, precum M. Elinescu, M. Costin, N. Popa, I. Gliga, L. Barac, M. Luburici, S. Popescu, Gh. Boboș, N. Bădescu, au consacrat lucrări în care răspunderea juridică este privită ca o categorie generală a dreptului.

Răspunderea juridică este privită ca fiind o categorie a teoriei generale a dreptului și în doctrina rusă. Dintre autorii ruși, care au manifestat preocupări în ceea ce privește studiul răspunderii juridice, amintim: I. A. Ilyin, B. A. Kisteakov, N. M. Korkunova, M. M. Kovalevskiy, P. I. Novgorodtsev, E. N. Trubetskiy, G. F. Sheshenevichi, S. S. Alecseev, A. A. Anferov, B. T. Bazilev, N. V. Vitruk, D. N. Bahrah, G. A. Borisov, O. E. Leist, O. A. Krasavchikov, V. S. Nerseseants, V. N. Kudrea-tsev, M. S. Strogovich, M. H. Farukshin, R. L. Hachaturov, M. D. Shargorodskiy, O. S. Ioffe, M. D. Shindeapina etc.

În România, autorii care au abordat problema răspunderii juridice și implicit a formelor acesteia, amintim: V. Dongoroz, G. Antoniu, V. Pătulea, I. Oancea, N. Giurgiu, autori care au abordat răspunderea juridică penală; L. Pop, I. Adam,

L. Boilă, C. Stănescu, C. Bîrsan, T. Ionașcu, care s-au aplecat asupra studiului răspunderii civile; V.I. Câmpeanu, V.G. Tahon, A. Iorgovan autori care au tratat răspunderea materială, T. Drăgan, I. Deleanu, C. Ionescu, N. Pavel, autori care au studiat, răspunderea juridică de drept constituțional, N. Duțu, E. Lupan, L. Mocanu, D. Marinescu care au studiat răspunderea juridică din punct de vedere al dreptului mediului.

În doctrina Republicii Moldova, răspunderea juridică, în ansamblu, dar și formele ei de manifestare au fost studiate, de către renumiți autori precum: D. Baltag, E. Aramă, Gh. Avornic, B. Negru, G. Fiodorov, autori care au studiat răspunderea juridică din perspectiva teoriei generale a dreptului sau S. Băieș, A. Băieșu, I. Macari, A. Borodac, S. Botnaru, E. Cojocar, A. Șavga, V. Grosu, M. Grama, A. Bloșenco, I. Trofimov, V. Berliba, care au studiat răspunderea juridică, privită ca o categorie de ramură proprie dreptului civil sau Romanțaș, care a tratat răspunderea juridică, privită ca o categorie de ramură proprie dreptului muncii. Recent, în Republica Moldova, răspunderea administrativ-patrimonială este abordată ca o formă distinctă a răspunderii administrative de către autorii M. Orlov și Șt. Belecciu. Răspunderea în dreptul constituțional este insuficient tratată în doctrina juridică din Republica Moldova, constituind obiect de studiu pentru renumiți autori precum Alexandru Arseni și Andrei Smochină.

Dacă pentru reprezentanții doctrinei din Republica Moldova, fenomenul răspunderii financiare este unul nou, în literatura juridică rusească, autorii I. Drugova, I. Cucerov, R. Haceuturov, A. Musatkina, M. Karaseva, recunosc caracterul autonom al răspunderii juri-

dice financiare. Alți reprezentanți ai doctrinei juridice rusești, precum M. Drakina, A. Alehin, A. Kurbatov, I. Staricova analizează răspunderea financiară ca modalitate a răspunderii administrative.

În contextul evoluției relațiilor sociale și conturării unor noi subramuri circumscrise obiectului dreptului financiar precum dreptul fiscal, bugetar, valutar, bancar-public, am identificat studii dedicate răspunderii fiscale, bugetare, valutare, bancare. Am identificat autori care analizează cu titlu de forme distincte ale răspunderii juridice: răspunderea fiscală (A. Goghin, I. Âriașvili, O. Staroverova) și răspunderea fiscal-procesuală (A. Goghin). Autorii S. Botîrev, A. Zimin, N. Povetkina, E. Șevcenko tratează răspunderea fiscală și cea bugetară ca forme distincte ale răspunderii administrative.

Răspunderea juridică, în general și formele răspunderii juridice, în special, au constituit, de-a lungul timpului, subiect de studiu pentru diverși autori, abordările fiind deseori diferite, continuând să se contureze noi opinii relative la aceste fenomene juridice, astfel încât aceste fenomene juridice sunt în permanență actuale.

Concluzii. Cercetând problematica abordată în prezentul studiu, am constatat că răspunderea juridică a fost, o perioadă lungă de timp, circumscrisă doar răspunderii civile, penale, administrative, disciplinare sau materiale.

Recent, în contextul evoluției relațiilor sociale, cercetările științifice au decelat noi forme ale răspunderii juridice: răspunderea juridică constituțională, răspunderea juridică în dreptul internațional, răspunderea juridică în dreptul internațional al mediului, răspunderea financiară, răspunderea familială, răspunderea patrimonială, etc.

Identificarea fațetelor răspunderii juridice a generat un real interes în literatura juridică, în ultimul timp, în contextul reconfigurării continue a realității sociale și transformărilor recente, sub aspect legislativ.

Opinăm în sensul că identificarea formelor răspunderii juridice, în contextul transformărilor progresive ale realității sociale, constituie o garanție a legalității angajării răspunderii juridice, în oricare din formele acestora, contribuind totodată la eliminarea erorilor în aplicarea normelor juridice specifice formelor răspunderii juridice.

Aprecim ca fiind esențială configurarea unui tablou polivalent al formelor răspunderii juridice și armonizarea lor la exigențele actuale și totodată conformarea la normele materiale și procesuale, contribuind astfel la îmbunătățirea procesului de reglementare juridică a acestor fenomene juridice.

Referințe bibliografice

1. Adam Ioan, *Drept civil. Obligațiile. Faptul juridic*. București: Ed. C.H.Beck, 2013.
2. Avornic Gheorghe, *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. Chișinău, 2010.
3. Baltag D. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2013.
4. Câmpeanu V.I. *Dreptul muncii*. București, 1967.
5. Gheorghe C. Mihai, Radu I. Motica. *Fundamentele dreptului. Opțiina justiția*. București: Ed. All Beck, 1999.
6. Oancea I. *Noțiunea răspunderii penale*. A.U.B. nr. 6/1956.
7. Pop L, Popa F.I., Vidu S.T. *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*. București: Ed. Universul Juridic, 2012.